

Prof. dr. Isa BICAJ
(Prishtinë)

**ISA BOLETINI NË DOKUMENTET DHE SHTYPIN
MALAZEZ**

Shteti malazez ka përcjellë me vëmendje dhe interesim zhvillimin e ngjarjeve dhe luftës çlirimtare të popullit shqiptar kundër Portës së Lartë. Në kuadër të kësaj lëvizje është i interesuar edhe për veprimtarinë dhe angazhimin e udhëheqësve të këtyre ngjarjeve. Në veçanti interesimi i saj ka qenë më i madh në ato territore që kishte për synim t'i pushtonte siç ishte Shqipëria Veriore, Plava e Gucia dhe Rrafshi i Dukagjinit. Mbretëria malazeze ishte e mirinformuar për veprimtarinë e Lëvizjes Kombëtare në këto vise për të cilat synonte t'i pushtonte. Informacionet i merrte nëpërmjet konsullatave të shumta që ishin në pjesët e ndryshme të Perandorisë Osmane siç ishte ajo e Shkodrës, Prizrenit, Shkupit etj. Po ashtu, informacione merrte nga kleri ortodoks serb, mësuesve në shkollat serbe dhe tregtarëve të ndryshme që lëviznin në këto treva.

Duke u informuar për ngjarjet shteti malazez dinte edhe për veprimtarinë dhe udhëheqësit e rëndësishëm të Lëvizjes Kombëtare. Në një informacion të dhënë nga zona kufitare në Andriovic, Ministrisë së Punëve të Jashtme malazeze thuhej:

“Në Plavë dhe Guci gjendja nuk është e mirë. Derisa familja e Rexhepagiqëve është indiferente ndaj zhvillimit të ngjarjeve në këto anë, familja e Ferrajve janë vu në krye të Lëvizjes Kombëtare dhe shprehin armiqësi të hapur ndaj nesh. Madje Hasan Ferri mban lidhje e bashkëpunon më parinë e Kosovës siç është Haxhi Zeka dhe Isa Boletini. Me këtë të fundit ka krijuar edhe krushqi dhe kontaktet e tyre janë shpeshtuar dhe sigurisht ata veprojnë bashkërisht kundër interesave të atdheut tonë”¹.

Fuqizimi i Lëvizjes Kombëtare në viset shqiptare krijonte shqetësime në qarqet sunduese malazeze. Gazeta malazeze “Glas Cernagorça” që ishte zëdhënëse e politikës zyrtare e shtetit malazez në shkrimet e saja është përpjekur që veprimet e udhëheqësve shqiptarë t’i cilësoi si “spontane”, “të paorganizuara” dhe “pa vlera kombëtare”. Edhe për Isa Boletinin Qeveria malazeze nuk kishte mendim të mirë. Në vazhdimësi veprimtarin e tij kombëtare e ka cilësuar si veprime të një “krimineli” dhe që dinte të bënte zullume mbi popullsinë serbe. Angazhimin e Isa Boletinit për pengimin e vendosjes së konsullit rus, Shqerbinit në Mitrovicë, dhe veprimet e tjera kombëtare kishin ngjallë pezëm te krerët e Cetinës. Lidhur me veprimet e shqiptarëve të udhëhequr nga Isa Boletini, gazeta “Glas Cernagorça” shkruante: “Arnautët e çmendur po tubohen në Mitrovicë. Në krye të tyre është Isa Boletini i cili ka fituar famë me vrasjen e disa oficerëve turq dhe me shpërnguljen e dhunshme të shumë familjeve serbe nga vatrat e tyre. Sot ai konsiderohet si zotërues i tërë nahijes së Mitrovicës”². Kjo fushatë e shtypin malazez kundër Isa Boletinit dhe udhëheqësve të tjerë të Lëvizjes Kombëtare nuk ishte e rastësishme. Vlerësimet e tyre për udhëheqësit kombëtarë

¹Drzvni, Arhiv Crnogore, (me tej: DAC), fondi i Ministrisë së Punëve të Jashtme, nr. 13. dok. 34.

²“Glas Crnogorça”, nr. 12, 1903.

si veprime “kriminelësh” e “banditësh” kishin si qëllim të indoktrinonin popullin malazez dhe të përgatitnin opinionin e tyre për pushtimet e reja të tokave shqiptare.

Përhapja e lajmit për mundësinë e ndërtimit të hekurudhës Uvac-Mitrovicë krijoi shqetësime te popullata e Mitrovicës për shkak të marrjeve të tokave për trasenë e hekurudhave. Në një shkresë të komandës ushtarake kufitare dërguar Ministrisë së Punëve të Jashtme thuhej: “Në nahijen e Mitrovicës është situatë tejet e turbullt. Popullata është ngritur dhe kundërshton ndërtimin e hekurudhës. Në krye të tyre është Isa Boletini. Kjo popullatë e as vetë udhëheqësi i këtyre turbullimeve Isa Boletini nuk dinë se ç’është civilizimi dhe rëndësinë që ka ndërtimi i kësaj hekurudhe. Gjatë turbullirave të nxitura dhe të udhëhequra nga Isa Boletini janë sulmuar dhe djegë disa shtëpi të popullatës serbe. Qëllimi i këtyre veprimeve është të frikësojnë popullsinë serbe dhe të nxisin shpërnguljen e tyre nga vatrat e tyre shekullore”³.

Më insistimin e Rusisë Isa Boletini u internua në Stamboll. Përfaqësuesi i Malit të Zi në Stamboll përcillej me vëmendje dhe interesim që mbante Porta e Lartë ndaj Isa Boletinit. Në një raport të përfaqësuesit malazez në Stamboll, Nitar Bakiqit thuhej: “Krimineli i njohur, udhëheqësi i shqiptarëve të Kosovës tani gjendet në Stamboll, ai ishte në krye të atyre 3 000 shqiptarëve që sulmuan Mitrovicën me rastin e vrasjes së të ndjerit Shqerbin. Rusia ka kërkuar që Isanë ta internojnë në Azi të Vogël. Rusia ka qenë e informuar se ai është internuar në BIT LIS, mirëpo e vërteta është se ai asnjëherë nuk është larguar nga Stambolli dhe ka jetuar i lirë. Nga informacionet që kemi shkruhet në raport se Isa jeton mirë, ndërsa

³DACG., fondi, M. P. J. nr. i fascicles 17, dok. nr. 671.

ndikim më të madh në qarqet shqiptare të Stambollit ka Sylejman Pasha”⁴.

Kryengritjet shqiptare të viteve 1909-1912 shtypi malazez, si gazetat “Glas Cernagorca” dhe “Cetinski Vjesnik” i vlerësojnë si ngjarje spontane të paorganizuara e pa qëllime të qarta politike... Sipas këtyre shkrimeve në këto gazeta, disa njerëz që janë mësuar të sillen lirshëm e papërgjegjësi. Këta individë nuk japi llogari para askujt për këto veprime... në krye të këtyre veprimeve është Isa Boletini dhe njerëzit e tij. Masat e gjeneral Xhavit Pashës ndaj këtyre veprimeve banditeske janë në përputhshmëri të plotë me ligjet osmane, sepse ky popull vetëm në këtë mënyrë mund të qetësohej”⁵. Shuarja e Kryengritjes së vitit 1910 dhe masat e egra që mori ushtria osmane detyroi shumë udhëheqës të Lëvizjes Kombëtare të largohen jashtë vendit dhe të kërkojnë strehim në vendet fqinje. Gazeta malazeze “Glas Cernogorca” njoftonte se në qershor kufirin osman e kishte kaluar edhe Isa Boletini i shoqëruar nga 13 veta, ndër të cilët ishin edhe djemtë e tij⁶.

Sipas një raporti të udhëheqësit krahinor të Nikshiqit, Jovan Pllamencit, Boletini kishte udhëtuar në Podgoricë e me pas ishte vendosur për banim në Nikshiq⁷. Gjatë kësaj periudhe në Mal të Zi janë strehuar edhe Sylejman Batusha, Zeqir Halili, Bajram Daklani, Zefi i Vogël, Hasan Ferri e më vonë De Gjo Luli. Strehimi i këtyre personaliteteve në Mal të Zi duhej shikuar si nevojë dhe domosdoshmëri e momentit për t’i shpëtuar përkohësisht represionit osman, e kurrësi si gjunjëzim e bashkëveprim me pushtetin malazez në dëm të interesave kombëtare. Edhe pas shpalljes së Pavarësisë së

⁴ Arkivi i Institutit të Historisë, Tiranë, fondi Cetinë, nr. i dok. 572, raporti i përfaqësuesit malazez nga Stambolli dërguar M. P. J., 15 mars, 1903.

⁵ “Cetinski Vjesnik”, Cetinë, nr. 23, 1903.

⁶ “Glas Cernogorca”, Cetinë, nr. 12, 1910.

⁷ DACG, fondi i M. P. B, facikla 140, nr. dok. 2760.

Shqipërisë monarkia malazeze është e interesuar për veprimtarinë e Isa Boletinit, në një raport të gjeneral Radomor Veshoviqit dërguar Ministrisë së Punëve të Jashtme thuhej: “jemi të informuar se Isa Boletini ka udhëtuar për Prizren e më pas për Kukës e Dibër, e më vonë ka arritur në Vlorë, ku i ka shprehë besnikëri Ismail bej Vlorës.

Ne po përcjellim me vëmendje gjithë veprimtarinë e popullatës së Deçanit e në veçanti të pjesëtarëve të tij⁸. Urrejtja e krerëve të Cetinës ndaj Isa Boletinit ishte e madhe. Këtë e vërteton fakti se dy orë pasi që ushtria austro-hungareze të futej në Podgoricë nën komandën e Sava Llazaroviqit organizohet komploti dhe Isa Boletini me dy djemtë dhe dy nipat, truprojnë dhe Bislim Radisheven vrahët në urën e Ribnicës. Si dukët për Malin e Zi më e rëndësishme ishte likuidimi i Isa Boletinit se sa pushtimi i Podgoricës nga forcat austro-hungareze.

⁸DACG, fondi i M. P. B. facikla 210, nr. 74.

Prof. dr. Isa BICAJ

SUMMARY

ISA BOLETINI ACCORDING TO MONTENEGRIN PRESS AND DOCUMENTS

The Montenegrin monarchy has closely followed the developments in the Albanian region. It was also quite well informed on the activity of the leaders of the National Albanian Movement. It acquired information regarding the activity of the leaders through the Montenegrin consulate in Shkodër, as well as from its representative in Istanbul. It also acquired information from the teachers who taught in Serbian schools, which were opened in Albanian lands at the time by the Orthodox clergy as well as through the contribution of Serbian tradesmen. The Montenegrin monarchy was well informed on the activity of Isa Boletini.

In the Montenegrin documents we encounter reports on the obstacles he created together with other Albanians in regards to the railway that was being constructed by Austro-Hungary from Uvac in Bosnia all the way to Mitrovicë. We also have information regarding the case of the Russian consul Sçerbin, in which occasion accusations were being made against Isa Boletini. In all these writings Isa Boletini was considered a criminal, bloodsucker, who through his entire activity aimed to ultimately scare off the Slavic population in Albanian territories.

The Montenegrin documents also talk about the intern activity of Isa Boletini from the Ottoman Empire and the privileges he enjoyed during his deportation. After the defeat of 1910, Isa Boletini sought refuge in Montenegro in attempts to escape from the Ottoman Empire.

